

RINTASYÖPÄKUN- TOUTUJAN KOKEMUKSET SEKSUAALISUUDES- TAAN

Monica Rae, Liisi-Elina
Viitanen & Petra Toivonen

Opinnäytetyö on osa Lounais-Suomen
Syöpäyhdistys ry:n (LSSY) ja Turun
ammattikorkeakoulun Terveysala -
tulosalueen tutkimus- ja kehittämishanketta.

- Syöpähoidot ja niiden sivuvaikutukset vaikuttavat naisen seksuaalisuuteen, mikä tulisi ottaa huomioon heti hoitopolun alusta alkaen.
- Rintasyöpää sairastavista naisista ja heidän seksuaalisuudestaan tehdyt tutkimukset osoittavat, että rintasyöpähoitoja läpikäyneet naiset kokevat usein ongelmia seksuaalisuutensa kanssa.

Kellokumpu-Lehtinen ym. 2003, Barton-Burke & Gustason 2007, Hautamäki-Lamminen ym. 2008

Keskeiset käsitteet

- Rintasyöpä
- Seksuaalisuus
  - Minäkuva
  - Parisuhde
  - Psyykkiset oireet
  - Seksuaaliohjaus
- Kuntoutus

Rintasyöpä ja hoito

- Suomalaisista naisista noin joka kymmenes sairastuu rintasyöpään jossain elämänsä vaiheessa.
- Rintasyövän hoitomuotoja ovat
  - Kirurginen hoito
  - Solunsalpaajahoido
  - Sädehoito
  - Hormonihoito.

Jyrkiö 2002, Holmia ym. 2008,
Rintasyöpä 2008, Syöpäjärjestöt 2010

Syöpähoitojen vaikutukset seksuaalisuuteen

- Kehonkuvan muutokset
  - Hiustenlähtö
  - Rinnanpoisto
- Toiminnalliset ongelmat
  - Limakalvojen kuivuus
  - Yhdyntäkivut
- Haluttomuus

Seksuaalisuus

- Seksuaalisuus ei tarkoita pelkästään yhdyntää tai lisääntymistä, vaan käsittää myös, miten ihminen kokee itsensä miehenä tai naisena ja on osa omaa minäkuvaa.
- Seksuaalisuuteen voidaan katsoa kuuluvaksi hellyys, yhteenkuuluvuus, kontakti, läheisyys, lämpö, aistillisuus, fyysinen tyydytys, avoimuus ja turvallisuuden tunne.

Kellokumpu-Lehtinen ym. 2003, Barton-Burke & Gustason 2007, Hautamäki-Lamminen ym. 2008

Seksuaalisuus

- Ilmentää elämän tarkoitusta ja jatkuvuutta, parisuhteen tarpeita ja tunteita, haavoittuvuutta ja alastomuutta.
- On olennainen osa ihmisen hyvinvointia, elämänlaatua ja terveyttä, ja se määritelläänkin usein ihmisen perustarpeena.

Minäkuva

- Yksilön mielikuva tai käsitys itsestään
- Ympäristö sekä muilta ihmisiltä tuleva palaute vaikuttaa voimakkaasti
- Kehollisilla muutoksilla on keskeinen merkitys minäkuvan ja naiseuden kokemisessa sekä kuntoutumisessa.
- Operoitu rinta vaikuttaa naisen minäkuvaan ja herättää vahvoja tunteita, jotka vaikuttavat myös hänen identiteettiinsä.

Kalliopuska 2005, Leander 2009,
Leidenius ym. 2010

Parisuhde

- Parisuhteessa tapahtuu vaikeissa elämäntilanteissa aina eriasteisia muutoksia.
- Parisuhteen selviytymistä tukevat toisen kunnioittaminen, rakkaus, yhteiset selviytymiskeinot ja kumppanin tunteminen.
- Puolison suhtautumisella on merkitystä sairastuneen myönteiseen tai kielteiseen kokemukseen itsestään seksuaalisena olentona.
- Syöpäsairauden aiheuttama muutos suhteessa on myönteinen, kun parisuhteessa pystytään keskustelemaan asioista ja puoliso tukee sairastunutta.

Stoppard 1991,
Hautamäki-Lamminen ym. 2008

- Toisen ihmisen tukeminen sekä tunteiden ja pelkojen ymmärtäminen voi olla erityisen vaikeaa ja pelottavaakin puolison kannalta.
- Sairastunut voi kokea erittäin vaikeaksi sen, että hän on sairauden myötä muuttunut tasavertaisesta kumppanista autettavaksi, erivertaiseksi ihmiseksi.
- Parisuhteen laatu, seksuaalisuuden tärkeys, yhdyntöjen tärkeys, ikä, sairauden laatu ja tiedon määrä vaikuttavat kaikki sairastuneen seksuaaliseen selviytymiseen.

Kaulio & Rosenberg 2008,
Apter 2006

Psyykkiset oireet

- Rintasyöpäpotilaalla tavallisimpia psyykkisiä oireita ovat sopeutumishäiriöt, ahdistuneisuus, paniikkihäiriöt, traumaperäiset stressireaktiot ja masennusoireet.
- On tärkeää ottaa potilaan kanssa esille mahdolliset pelot ja keskustella oireista.
- Oireista keskusteleminen, haittojen tiedostaminen ja potilaan tukeminen ovat tärkeitä elämänlaatua parantavia keinoja.
- Psyykkisten oireiden hoidon keskeisiä keinoja ovat hyvä potilasinformaatio, sairauden aiheuttamien muutosten käsittely, keskustelutuki ja potilaan oman sosiaalisen verkoston antama tuki.

Seksuaaliohjaus

- Rintasyöpäpotilaan tehokkaan hoitotyön toteutumiseksi tulee hoitohenkilökunnan osata kohdata seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä.
- Seksuaaliterveyden edistäminen kuuluu osaksi sairaanhoitajan työtä.
- Seksuaaliohjauksen toivotaan olevan luonteva osa hoitosuunnitelmaa, sillä potilaan on tärkeää saada tietoa sairauden, hoitojen ja lääkityksen vaikutuksista seksuaalisuuteen jo hoidon alkuvaiheessa.

Eriksson & Kuuppelomäki 2000, Thors ym. 2001, Hautamäki-Lamminen ym. 2010, Ryttyläinen & Valkama 2010

Seksuaaliohjaus

- Potilaat toivovat seksuaaliohjauksen sisällöltä surutyön sallimista, myönteisen minäkuvan vahvistamista, puolison ohjaamista ja vertaistuen piiriin ohjaamista.
- Sekä sairastuneelle että puolisolle vertaistuen mahdollisuus on koettu tärkeäksi
- Potilaan seksuaalisuuden huomiotta jättämisen syynä saattaa olla hoitajan puutteellinen tieto, mahdollinen henkilökohtainen epä mukavuus ja kiusaantuneisuus tai pelko siitä, että puututaan liikaa potilaan yksityisyyteen.

Hautamäki-Lamminen ym. 2010,
Rytyläinen & Valkama 2010

Kuntoutus

- Rintasyöpäkuntoutuja on läpikäynyt rintasyöpäleikkauksen, säde- tai sytostaattihoidon.
- Onnistuneen kuntoutuksen edellytyksenä on kartoittaa potilaan elämäntilanne, voimavarat ja sosiaalisen ympäristön tarjoama tuki.
- Ryhmämuotoinen sopeutumisvalmennuskurssi lisää kuntoutujien yhteenkuuluvuuden tunnetta ja itsearvostusta sekä vähentää hyödyttömyyden tunteita.

Musikka-Siirtola 1997,
Kallanranta ym. 2001,
Thors ym. 2001

TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

- Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla rintasyöpäkuntoutujan kokemuksia seksuaalisuudestaan.
- Kokemuksia seksuaalisuudesta tarkastellaan sekä kuntoutujan että parisuhteen näkökulmasta ja selvitetään seksuaalisuuteen liittyvän tiedon ja tuen saannin toteutumista rintasyöpähoitojen aikana.
- Tavoitteena on tuoda esiin tietoa rintasyöpäsairauden ja hoitojen vaikutuksista seksuaalisuuteen sekä kehittää rintasyöpä sairastaneiden kuntoutustoimintaa.

Tutkimusongelmat

- Mitä muutoksia rintasyöpään sairastuminen on tuonut rintasyöpäkuntoutujan seksuaalisuuteen?
- Miten rintasyöpään sairastuminen on vaikuttanut parisuhteeseen seksuaalisissa asioissa?
- Miten seksuaalisuuteen liittyvä tiedon ja tuen saanti on toteutunut rintasyöpähoitojen aikana?
- Miten seksuaalisuuteen liittyviä asioita tulisi käsitellä rintasyöpähoitojen eri vaiheissa?

Tutkimuksen empiirinen toteuttaminen

Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

- Kvalitatiivinen tutkimus sisältää piirteitä kvantitatiivisesta tutkimusmenetelmästä.
- Aineistokeruuvälineenä puolistrukturoitu kyselylomake.
- Kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuskursseille osallistuvat rintasyöpäkuntoutujat ovat vastanneet 1.1.2011 - 15.9.2011 välisenä aikana.
- 95 kuntoutujalle jaettiin kyselylomake, 79 (83 %) vastasi kyselyyn.

Aineiston analyysi

- Avoimien kysymysten vastauksia analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä soveltaen
  - Koko aineisto luettiin ja kaikki vastaukset litteroitiin.
  - Alkuperäisilmauksista muodostettiin pelkistetyt ilmaukset, jotka yhdistettiin alakategorioihin ja alakategoriat edelleen yläkategorioihin.
  - Yhdistelemällä yläkategorioita niin kauan kun se oli sisällön kannalta mahdollista, saatiin luotua pääkategorioita.

Tulokset

Muutokset seksuaalisuudessa

- Suurin osa rintasyöpäkuntoutujista koki, että sairastuminen vaikutti heidän seksuaalisuuteensa monin eri tavoin.
- Muutokset seksuaalisuudessa jakaantuivat kategorioihin:
  - seksielämä, parisuhde, tunne-elämä, ulkonäkö, naiseuden kokeminen ja fyysinen hyvinvointi
- Kolmasosa vastanneista koki, että rintasyöpään sairastuminen ei ollut vaikuttanut heidän naiseuteensa.

Muutokset parisuhteessa

- Parisuhteen syveneminen
  - Vuorovaikutuksen laajentuminen, keskustelun lisääntyminen
  - Läheisyyden lisääntyminen
  - Uusien seksuaalimuotojen kokeileminen yhdessä

Muutokset parisuhteessa

- Parisuhteen heikentyminen
  - Itsetunnon heikentyminen
  - Seksuaalisen kanssakäymisen hiipuminen, yhdyntöjen loppuminen
  - Seksuaalisen nautinnon häviäminen

Tiedon ja tuen saannin toteutuminen

- Noin puolet rintasyöpäkuntoutujista ei saanut minkäänlaista tietoa tai tukea seksuaalisuuteen liittyvistä asioista syöpähoitojen aikana.
- Tukea tai tietoa kuntoutujat olivat saaneet henkilökunnalta, läheisiltä, oppaista, luennoilta ja kuntoutuskurssilla.
- Osa kuntoutujista koki, ettei tarvinnut tukea tai tietoa seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa.

Seksuaaliohjauksen kehittäminen sairauden eri vaiheissa

- Rintasyöpäkuntoutujista noin puolet nosti vastauksissaan esiin todellisen tarpeen keskustella seksuaalisuuteen liittyvistä asioista hoitavan henkilökunnan kanssa.
- Toivottiin nimenomaan hoitavan tahon ottavan asian puheeksi eikä potilaan tarvitsisi itse erikseen kysyä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista.

Seksuaaliohjauksen kehittäminen sairauden eri vaiheissa

- Lisääntynyt tarve käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä asioita:
  - Keskustelun tarve ammattitaitoisen henkilön kanssa.
  - Seksuaalisuuteen liittyvien asioiden käsittely itsenäisesti.
  - Fyysisten muutosten käsittely ja keskustelut.
  - Psyykkisten oireiden käsittely.
  - Tiedonsaanti sairauden eri vaiheissa.

Pohdinta

Luotettavuus

- Luotettavuutta lisäävät tekijät:
  - Anonymiteetti
    - Helpottaa vastata arkaluontoisiin kysymyksiin
  - Kato eli vastaamattomuus
    - Ainoastaan 16 (17 %) jätti vastaamatta
  - Kaikki kolme opinnäytetyön tekijää olivat yksimielisiä kategorioiden nimeämisistä ja niiden sisällöistä.
- Yleistettävyys
  - Kohtalaisen suuren vastaajamäärän (n=79) ja vastausprosentin (83 %) vuoksi yleistettävissä ainakin Lounais-Suomen Syöpäyhdistyksen kuntoutujien kokemuksiin seksuaalisuudesta ja seksuaaliohjauksesta syöpähoitojen aikana.

Luotettavuus

- Luotettavuutta heikentävät tekijät:
  - Avoimet kysymykset; Oletus siitä, että kuntoutujat kykenevät ilmaisemaan itseään tarkoittamallaan tavalla kirjallisesti vastatessaan.
  - Sisällönanalyysi; aineiston pelkistäminen kategorioihin, vastauksien ymmärtäminen, osa vastauksista olisi saattanut sopia moneen kategoriaan
  - Mittarin validiteetti
    - Kysymykset saattaa ymmärtää eri tavoin -> käsitteiden avaaminen

Eettisyys

- Anonymiteetti
- Tietoinen suostumus
  - Katsottiin saaduksi, kun osallistui kyselyyn ja luovutti aineiston nimettömänä tutkimuskäyttöön.
- Kuntoutujille kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, vastausten luottamuksellisuudesta ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta kirjallisesti saatekirjeessä.
- Asianmukaiset tutkimusluvut

Tulosten tarkastelu

- Rintasyöpähoitojen aiheuttamia mahdollisia vaikutuksia seksuaalisuuteen tulisi käsitellä jo hyvissä ajoin potilaan kanssa.
- Riittävällä informaatiolla pystyttäisiin mahdollisesti jopa ennaltaehkäisemään hoitojen aiheuttamia sivuvaikutuksia.
- Kasvokkain asiantuntijan kanssa keskustelu on tärkeämpää, kuin seksuaalisista asioista lukeminen itsenäisesti tai yhdessä puolison kanssa.
- Kuntoutuskurssien tarpeellisuus ja tärkeys
  - tieto olemassa olevista vertaistukiryhmistä ja sopeutumisvalmennuskursseista kaikille

Tulosten tarkastelu

- Tiedon ja tuen saannin toteutuminen rintasyövän hoidossa on puutteellista.
- Tuen tarpeen ajankohta onkin jokaisella potilaalla yksilöllinen ja hoitavan tahon on oltava valmis tarjoamaan tukea seksuaalisuuteen liittyvistä asioista silloin, kun se potilaalle on ajankohtaista.
- Seksuaaliohjausta tarjottaessa tulisi selventää, mitä seksuaalisuudella tarkoitetaan.
- Tarve käsitellä sairauden tuomia muutoksia niin seksuaalisuuteen kuin muuhunkin elämään liittyen.
- Sairaanhoitajaopiskelijoille nykyistä enemmän seksuaalisuutta käsitteleviä kursseja tai opintokokonaisuuksia.

Jatkotutkimusaihe

- Seksuaalisuuteen liittyvän tiedon ja tuensaannin laatu, ajankohta ja tapa, jolla tietoa ja tukea potilaalle tarjotaan, sekä potilaan että hoitajan näkökulmasta.
-> Hoitohenkilökunnalle mahdollisimman toimiva malli kokonaisvaltaisen seksuaaliohjauksen toteuttamiseen.
- -> Tällöin seksuaaliohjaus kuului jokaisen potilaan hoitoon, yksilölliset tarpeet huomioiden.

Lähteet

- Apter, D.; Väisälä, L. & Kaimo, K. 2006. Seksuaalisuus. 1.painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Barton-Burke, M. & Gustason, C. 2007. Sexuality in women with cancer. Nursing Clinics of North America vol.42, 531-554.
- Eriksson, E. & Kuuppelomäki, M. 2000. Syöpää sairastavan potilaan hoitotyö. Porvoo: WSOY.
- Hautamäki-Lamminen, K.; Kellokumpu-Lehtinen, P.; Lehto, J.; Aalto, P. & Miettinen, M. 2008. Potilaiden kokemuksia seksuaalisuudesta ja seksuaalisuuden muuttumisesta syöpään sairastumisen jälkeen. Hoitotiede 20(3), 151-165.
- Hautamäki-Lamminen, K.; Åstedt-Kurki, P.; Lehto, J. & Kellokumpu-Lehtinen, P. 2010. Syöpään sairastuminen ja seksuaalisuus: mitä potilaat odottavat seksuaaliohjaukselta? Hoitotiede 22 (4), 282-290.
- Holmia, S; Murtonen, I; Myllymäki, H. & Valtonen, K. 2008. Sisätautien, kirurgisten sairauksien ja syöpätautien hoitotyö. 4.-6. Helsinki: WSOY.
- Jyrkiö, S. 2002. Rintasyöpä. Duodecim. 1.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kallanranta, T.; Rissanen, P. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2001. Kuntoutus. 1.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kaulio, P. & Rosenberg, L. 2008. Nainen ja rintasyöpä – rikottu mutta kokonainen.
- Kellokumpu-Lehtinen, P., Väisälä, L. & Hautamäki, K. 2003. Syöpä ja seksuaalisuus. Duodecim 119(3), 237-246.

Lähteet

- Leander, G. 2009. Cancerfonden. Viitattu: 1.11.2011
<http://www.cancerfonden.se/sv/cancer/for-patienter/Vardagen-forandras/Sex-och-cancer/>
- Leidenius, M.; Tasmuth, T.; Jahkola, T.; Saarto, T.; Utriainen, M.; Vaalavirta, L; Tiitinen, A. & Idman, I. 2010. Rintasyövän hoidon aiheuttama pitkäaikainen sairastavuus. Duodecim 126, 1217-25.
- Musikka-Siirtola, M. (toim.) 1997. Kuntoutuksen haasteita ja näköaloja. Suomen lääkinnällisen kuntoutuksen yhdistys.1.painos. Helsinki: Suomen Kuntaliitto
- Ryttyläinen, K. & Valkama, S. 2010. Seksuaalisuus hoitotyössä. 1.painos. Helsinki: Edita Prima.
- Stoppard, M. 1991. Ihanaa seksiä. Suom. Tirkkonen, M-L. & Hyrkäs, S. Lontoo: A Dorling Kindersley book
- Rintasyöpä 2008. Hormonihoito. Viitattu: 2.11.2011
http://www.rintasyopa.fi/rintasyovan_hoitaminen/hormonihoito
- Rintasyöpä 2008. Leikkaus. Viitattu: 2.11.2011
http://www.rintasyopa.fi/rintasyovan_hoitaminen/leikkaus
- Rintasyöpä 2008. Solunsalpaajahoito. Viitattu 2.11.2011
http://www.rintasyopa.fi/rintasyovan_hoitaminen/solunsalpaajien_tyypit
- Rintasyöpä 2008. Sädehoito. Viitattu: 2.11.2011
http://www.rintasyopa.fi/rintasyovan_hoitaminen/sadehoito
- Syöpäjärjestöt 2010. Tietoa syövästä. Viitattu: 1.11.2011.
<http://www.cancer.fi/tietoasyovasta/hoidot/leikkaus/>
- Thors, C.; Broeckel, J. & Jacobsen, P. 2001. Sexual functioning in breast cancer survivors. Cancer Control vol.8, no.5, 442-448.